

ВІДГУК

рецензента

кандидата економічних наук, доцента

Даниленка Валерія Володимировича

на дисертаційне дослідження

АВРЯТИ АНДРІЯ ВІКТОРОВИЧА на тему:

**«УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ В
УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ»,**

*подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування»*

Актуальність теми дослідження. Наукові дослідження, присвячені розвитку туристичного бізнесу, сьогодні вже неможливо обмежувати аналізом функціонування окремих суб'єктів ринку чи вдосконаленням традиційних управлінських інструментів. Змінився сам об'єкт дослідження. Туристичний ринок дедалі більше функціонує як відкрита інформаційна система, у межах якої конкурентні позиції визначаються не стільки ресурсними можливостями учасників, скільки їхньою здатністю інтегруватися у глобальні інформаційні потоки, працювати з цифровими платформами та оперативно трансформувати інформацію в управлінські рішення. Саме ця зміна в управлінській практиці, а не лише розвиток цифрових технологій, формує підґрунтя для актуальності представленого дослідження.

Водночас привертає увагу певний дисбаланс у сучасних наукових дослідженнях. Питання цифровізації туризму, електронної комерції, платформних сервісів або smart tourism висвітлені достатньо широко, однак переважно розглядаються як самостійні напрями досліджень. Значно менше уваги приділяється тому, як ці процеси змінюють методологію управління розвитком ринку туристичних послуг, впливають на архітектуру управлінських систем і закономірності їх функціонування. Саме цей аспект, на

мою думку, є одним із найменш опрацьованих у сучасній науці та водночас одним із найбільш затребуваних у практиці.

У цьому контексті дисертаційне дослідження виглядає логічним продовженням розвитку сучасної управлінської науки. Його актуальність визначається не лише зверненням до проблем цифрової трансформації туристичного бізнесу, а насамперед прагненням сформулювати цілісне бачення розвитку ринку туристичних послуг у новій інформаційній реальності, де цифрові технології, інформаційна інфраструктура, стратегічне управління та поведінкові чинники вже не можуть розглядатися ізольовано одне від одного.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Зв'язок дисертаційної роботи з виконанням науково-дослідних тем є достатньо обґрунтованим і не має формального характеру. Тематика дослідження органічно вписується у проблематику наукових пошуків, що здійснювалися як у Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця, так і в Державному біотехнологічному університеті. При цьому важливо, що участь здобувача у виконанні зареєстрованої наукової теми підтверджена не лише формально, а й конкретним науковим результатом – підготовкою розділу, присвяченого дослідженню впливу глобалізації інформаційних процесів на розвиток міжнародного туристичного ринку.

Такий взаємозв'язок свідчить про те, що дисертаційне дослідження розвивалося не відокремлено від загальної наукової проблематики, а стало складовою системних досліджень, спрямованих на удосконалення теоретичних засад управління в умовах цифрової економіки та на розвиток сучасних систем управління суб'єктами господарювання. Це позитивно характеризує як наукову спрямованість роботи, так і рівень її інтеграції у виконання пріоритетних дослідницьких програм.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Позитивне враження справляє рівень

аргументації, з яким автор вибудовує основні положення дисертації. Практично кожен із сформульованих висновків має належне теоретичне або аналітичне підґрунтя, що дає змогу простежити логіку авторських міркувань – від постановки проблеми до запропонованих шляхів її розв’язання. Завдяки цьому робота сприймається як цілісне дослідження, а не як сукупність окремих наукових результатів.

Не викликає зауважень і ступінь достовірності отриманих результатів. Їх забезпечено використанням широкої джерельної бази, сучасного методичного інструментарію, опрацюванням статистичних та аналітичних матеріалів, а також належною апробацією результатів дослідження. Запропоновані автором рекомендації не мають декларативного характеру, а ґрунтуються на проведеному аналізі та є логічним наслідком виконаного дослідження, що свідчить про достатній рівень їхньої практичної обґрунтованості.

Ступінь наукової новизни одержаних результатів. Центральним результатом вважаю удосконалення теоретичного підходу до трансформації системи управління розвитком туристичного бізнесу. Його зміст не вичерпується пропозицією замінити операційно орієнтовану модель цифрово-комунікаційною. Значно важливішим є перегляд критеріїв керованості та стійкості туристичного підприємства. До них автор відносить здатність контролювати цифрову взаємодію, підтримувати репутаційну стійкість та інформаційну прозорість, адаптувати комунікації до мінливої поведінки споживачів і зберігати цифрову довіру в умовах швидкого поширення інформаційних сигналів. Унаслідок цього цифрова складова перестає бути функціональним доповненням до управління та входить до його основної логіки.

Зазначений вище результат набуває ширшого контексту в концептуальних засадах трансформації системи управління туристичним бізнесом. Автор пов’язує цифровізацію з формуванням багаторівневої системи

управлінської координації, учасниками якої є міжнародні туристичні організації, цифрові платформи, інформаційна інфраструктура та механізми аналітики даних. За такого бачення перехід до мережових цифрових екосистем пояснюється не лише технологічним розвитком, а зміною інституційної організації туристичного ринку.

Два наступні положення забезпечують методичну конкретність авторської конструкції. Перше стосується архітектури інфраструктурного забезпечення інформаційних послуг у сфері міжнародного туризму. Її доповнення безпековою та інформаційно-етичною складовою дозволяє включити до системи управління питання кібербезпеки, захисту персональних даних, довіри до інформаційних сервісів та інтелектуальної адаптації послуг до індивідуальних потреб клієнтів. Цінність цього положення полягає в тому, що технологічний розвиток співвіднесено з ризиками й обмеженнями використання даних, які часто залишаються поза межами моделей цифровізації туристичної сфери.

Друге методичне положення змінює предмет управління бізнес-процесами туристичних підприємств. Автор пропонує управляти їхньою трансформаційною спроможністю, тобто здатністю безперервно перебудовувати структуру, зміст і механізми реалізації під впливом цифрових платформ, інформаційних потоків, екосистемних взаємодій і змін у поведінці споживачів. Це положення є важливим для дисертації, оскільки переводить ідею адаптивності з рівня загальної характеристики підприємства на рівень конкретного об'єкта управлінського впливу.

Положення, віднесені автором до таких, що отримали подальший розвиток, формують теоретичне оточення наведених результатів. Тракткування туристичного бізнесу як комплексної системи управління споживчим досвідом відображає зміщення акценту з виробництва й реалізації туристичної послуги на формування цілісної взаємодії зі споживачем. Економічні, поведінкові, комунікаційні, організаційні та сервісні складові в цій системі поєднуються під впливом індивідуалізації потреб, зміни моделей

туристичного споживання та зростання значення нематеріальних факторів конкурентоспроможності.

З цієї позиції логічним є розвиток теоретичного обґрунтування цифрових комунікацій як складової маркетингового управління. Принциповим тут є перенесення уваги з туристичного продукту на поведінкові патерни споживача. Цифровий слід, туристичні вподобання та комунікаційна активність стають інформаційною основою для персоналізованих маркетингових рішень і своєчасної адаптації підприємства до змін у ринковому середовищі.

Концептуальне положення щодо цифрової трансформації туристичного бізнесу виконує в роботі узагальнювальну функцію. Автор розглядає її як багаторівневу зміну системи управління, у межах якої управлінська увага послідовно переходить від інфраструктури та ресурсів до даних, цифрових сервісів, туристичних потоків і клієнтського досвіду. Це положення пояснює, чому локальне впровадження цифрових інструментів ще не означає цифрової трансформації: остання передбачає зміну об'єктів управління та джерел конкурентних переваг туристичних підприємств і дестинацій.

Отже, авторські результати відрізняються за масштабом і характером наукового прирощення. Найбільш вагомими є положення, пов'язані з адаптивною цифрово-комунікаційною моделлю, інституційною природою цифрової координації та управлінням трансформаційною спроможністю бізнес-процесів. Решта результатів не дублює їх, а формує необхідне інфраструктурне, клієнтське та маркетингове наповнення. Саме така взаємодія концептуальних, теоретичних і методичних положень дає підстави позитивно оцінити ступінь наукової новизни дисертаційної роботи.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам, на мою думку, визначається передусім тим, що автору вдалося реалізувати заявлений дослідницький задум без зміни його концептуальної логіки. Проблема управління розвитком

туристичного бізнесу в умовах глобалізації інформаційних процесів не була звужена до аналізу окремих цифрових технологій чи маркетингових інструментів. Навпаки, вона отримала комплексне опрацювання через дослідження трансформації системи управління, розвитку інформаційної інфраструктури, модернізації бізнес-процесів, цифрових комунікацій і управління споживчим досвідом. У результаті предмет дослідження зберігається незмінним від постановки наукової проблеми до сформульованих висновків, що є важливою ознакою зрілого дисертаційного дослідження.

Показово й те, що автор не намагається надати однакову вагу всім отриманим результатам. У роботі чітко простежується їх ієрархія: концептуальні положення визначають загальний напрям розвитку дослідження, удосконалені науково-методичні підходи забезпечують їх практичну реалізацію, а положення, що отримали подальшого розвитку, формують необхідне теоретичне підґрунтя для запропонованої моделі управління. Саме така побудова свідчить про належне володіння методологією наукового дослідження та розуміння автором співвідношення між різними рівнями наукового знання.

Заслуговує на увагу і те, що результати дослідження не залишаються в межах теоретичних узагальнень. Запропоновані положення доведено до рівня конкретних управлінських рішень, моделей і рекомендацій, які можуть бути використані для розвитку туристичного бізнесу в умовах цифрової трансформації. Таким чином, у роботі забезпечено природний перехід від теоретичного осмислення проблеми до її методичного та прикладного вирішення, без втрати цілісності авторської концепції.

Саме сукупність зазначених характеристик, а не лише формальна наявність необхідних структурних елементів, дає підстави стверджувати, що дисертація відповідає вимогам, які висуваються до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії. Робота містить самостійно отримані наукові результати, вирішує важливе наукове завдання у сфері

менеджменту та відповідає чинному Порядку присудження ступеня доктора філософії.

Практичне значення результатів дослідження. Практичне значення дисертаційної роботи підтверджується насамперед тим, що її результати не залишилися в межах академічного дослідження, а знайшли застосування в організаціях із різним функціональним призначенням. Запропоновані автором науково-методичні підходи, моделі та практичні рекомендації використано в діяльності ГО «Інститут інноваційного провайдингу «Сталий розвиток», ГО «Інститут економічних та еколого-енергетичних досліджень», ГО «Кінбурн», ТОВ «Українська агроінвестиційна компанія», а також у навчальному процесі Державного біотехнологічного університету.

Вважаю показовим, що результати дослідження впроваджені не лише у сфері науково-аналітичної діяльності, а й у роботі громадських організацій, діяльність яких пов'язана з розробленням і реалізацією проєктів розвитку, у практиці суб'єкта господарювання та в освітньому процесі. Це свідчить про універсальність запропонованих автором рішень, їхню адаптивність до різних організаційних умов та можливість використання як під час прийняття управлінських рішень, так і під час підготовки фахівців.

Повнота викладення наукових положень дисертації у відкритому друку та їх апробація. Важливою перевагою дисертаційної роботи є достатній рівень її наукової комунікації. Результати дослідження не залишилися в межах рукопису дисертації, а були послідовно інтегровані в науковий простір через різні форми оприлюднення. За темою дослідження автором опубліковано 24 наукові праці, серед яких розділ у монографії, 9 статей у фахових виданнях категорії «Б» та 12 тез доповідей на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях. Загальний обсяг публікацій становить 11,9 друк. арк., із яких 9,21 друк. арк. належать авторіві особисто.

Поєднання фундаментальної форми представлення результатів (монографія), їх фахової експертизи у рецензованих наукових виданнях та широкої апробації на наукових форумах дає змогу позитивно оцінити рівень оприлюднення результатів дослідження. Важливо, що публікації не дублюють одна одну, а відображають різні аспекти дисертаційної роботи, забезпечуючи цілісне представлення її основних положень у відкритому науковому середовищі.

Отже, повнота викладення результатів дисертації у відкритому друці та рівень їх апробації відповідають вимогам, що ставляться до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

Дотримання принципів академічної доброчесності в представленій дисертації підтверджується насамперед характером отриманих результатів. Наукова новизна роботи ґрунтується на авторських теоретичних узагальненнях, концептуальних положеннях, науково-методичних підходах і практичних рекомендаціях, що мають логічний зв'язок із поставленими метою та завданнями дослідження. Використання наукових праць інших дослідників має аналітичний характер і спрямоване на обґрунтування власної наукової позиції автора, а не на відтворення вже відомих результатів.

Публікації за темою дисертації, апробація основних положень дослідження та документально підтверджене впровадження його результатів також свідчать про відкритий характер наукової роботи й належний рівень академічної відповідальності автора. У зв'язку з цим підстав вважати, що дисертація містить ознаки академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації або інших порушень академічної доброчесності, немає.

Зауваження до дисертаційної роботи. Загальна позитивна оцінка дисертаційної роботи не виключає можливості критичного осмислення окремих її положень. Навпаки, наукова новизна й комплексний характер

дослідження закономірно залишають простір для фахової дискусії щодо окремих теоретичних, методичних і прикладних аспектів. Нижченаведені зауваження не ставлять під сумнів достовірність отриманих результатів і не зменшують наукової цінності дисертації, а відображають позицію рецензента щодо окремих питань, які, на його думку, могли б бути розкриті більш повно або аргументовані детальніше:

1. Викликає певну наукову дискусію логіка побудови першого підрозділу. Незважаючи на те, що предметом дослідження визначено управління розвитком туристичного бізнесу в умовах глобалізації інформаційних процесів, теоретичний аналіз переважно ґрунтується на класичних підходах до дослідження туристичного ринку, туристичних послуг та поведінки споживачів. Водночас специфічні прояви глобалізації інформаційних процесів - платформізація туристичного бізнесу, цифрові екосистеми, алгоритмізація взаємодії зі споживачами, використання великих даних і штучного інтелекту - фактично з'являються лише наприкінці розділу. На мою думку, саме ці явища мали б визначати логіку теоретичного аналізу від початку дослідження, а не виконувати роль його завершального елемента.

2. У таблиці 2.13 поняття інфраструктурного забезпечення використовується у досить широкому значенні. Поряд із характеристиками власне туристичної інфраструктури (транспорт, засоби розміщення, цифрові сервіси) до переліку проблемних аспектів віднесено кадровий дефіцит, інвестиційні обмеження та безпекові ризики, які за своєю природою належать до різних груп чинників функціонування туристичної індустрії.

3. Певного уточнення потребує наведена автором хронологія масштабного впровадження технологій штучного інтелекту в туристичній індустрії. Беззаперечно, пандемія COVID-19 у 2020–2021 роках стала потужним каталізатором цифровізації туристичного бізнесу, автоматизації сервісних процесів і розвитку безконтактної взаємодії зі споживачами. Водночас найбільш динамічний етап поширення технологій генеративного штучного інтелекту, їх інтеграції у процеси персоналізації туристичних

продуктів, підтримки прийняття управлінських рішень та клієнтського сервісу припадає вже на кінець 2022 - 2024 рр., після широкого впровадження великих мовних моделей (LLM). У зв'язку з цим твердження про пандемію як тригер масштабування використання штучного інтелекту (с. 150) видається необґрунтованим.

4. У роботі обґрунтовується перехід від демографічної до поведінкової сегментації споживачів, однак наведений емпіричний матеріал переважно побудований саме на демографічних характеристиках - віці, регіоні проживання та типі населеного пункту. За таких умов виникає певна методологічна неузгодженість між авторською концепцією та способом її емпіричного підтвердження. Доцільно було б більшою мірою використати показники цифрової поведінки споживачів, які безпосередньо характеризують поведінкову сегментацію.

5. Доцільно було б додатково обґрунтувати можливість використання показників DESI для оцінювання саме цифрової трансформації туристичного бізнесу, оскільки зазначений індекс характеризує загальний рівень цифрового розвитку країни і лише опосередковано відображає особливості функціонування туристичної сфери.

Окреслені вище зауваження не мають визначального характеру і не впливають на загальне сприйняття дисертаційної роботи. Навпаки, вони підтверджують, що представлене дослідження порушує питання, які допускають різні наукові підходи й інтерпретації. Це радше свідчення складності й багатогранності обраної проблематики, ніж недолік дисертації. У цілому робота є цілісним, самостійним і змістовним науковим дослідженням, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Висновок. Проведене дисертаційне дослідження є вагомим внеском у розвиток наукових засад управління туристичним бізнесом в умовах глобалізації інформаційних процесів. Його цінність визначається не лише

отриманими науковими результатами, а й тим, що автору вдалося поєднати сучасні теоретичні підходи з практичними механізмами їх реалізації, сформувавши цілісну концепцію трансформації системи управління туристичним бізнесом. Сукупність отриманих результатів має належний рівень наукової новизни, теоретичного обґрунтування та практичної придатності.

Враховуючи наведене, вважаю, що дисертація Авряти Андрія Вікторовича на тему «Управління розвитком туристичного бізнесу в умовах глобалізації інформаційних процесів» відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами, внесеними Постановою Кабінету Міністрів України № 507 від 03 травня 2024 року), а Аврята Андрій Вікторович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент,

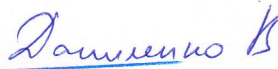
доцент кафедри туризму

Державного біотехнологічного

університету

 Валерій Володимирович Даниленко

АСВІДЧУЮ
про присудження ступеня доктора філософії
